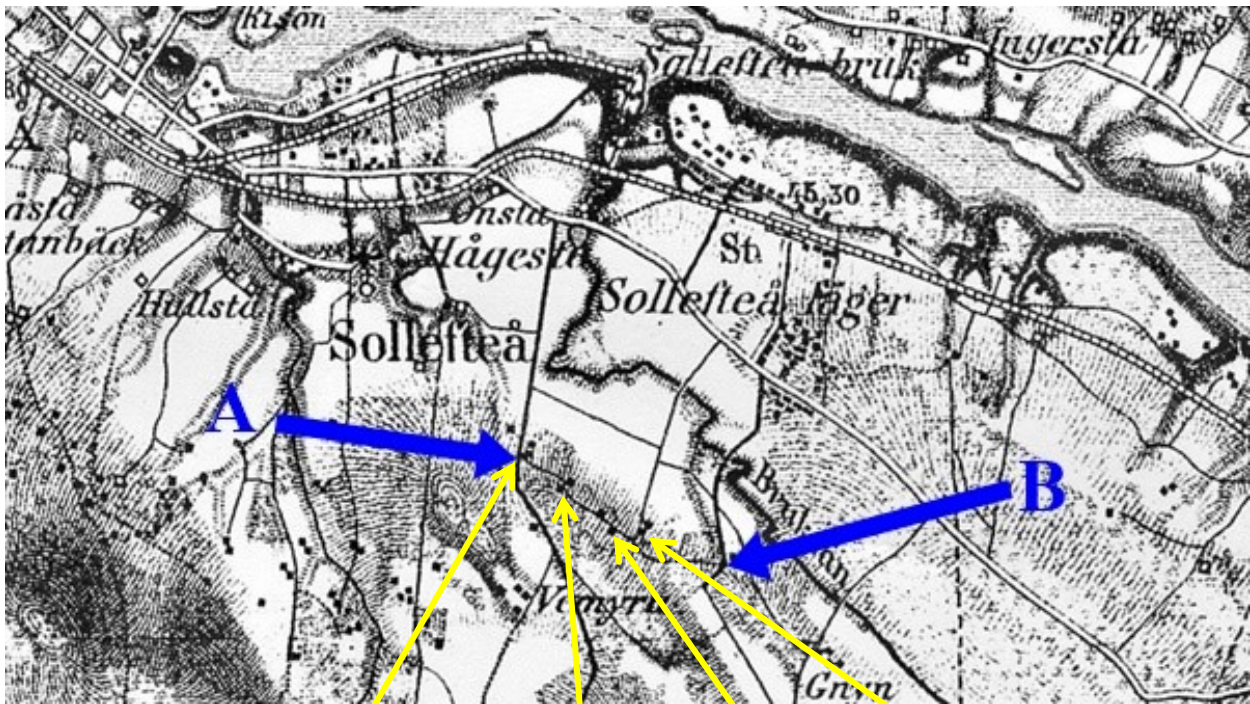

Människor och bosättningar i Torplinjen

I en av ABF administrerad studiecirkel har några medlemmar ur I 21 kamratförening studerat "Boende och bosättningar i Torplinjen". Syftet har varit att dokumentera vilka som byggde och bodde i de fyra torpen. I studiecirkeln har Ted Olows, Karl Erik Svensson, Rolf Jansson, Hans Naucér, Ivan Pettersson och David Lundin deltagit. Nedan kan du läsa deras slutrapport.

Torplinjevägen är c:a 1 km lång och förbinder Brukshagenområdet med Gnun.

Torpen Kraftska Holmbergs Wikbergs Berglunds

Karta från år 1900 i skala 1:100 000. Torplinjevägen är vägen mellan pilarna A och B. A är vägskalet där Torplinjevägen kommer ut på Tjörnmyrvägen och B är där Torplinjevägen slutar vid 600 metersvallen på f d Gnuns skiutbana. Karta från Karl-Erik Svensson.

De som byggde och bodde i de fyra torpen i Torplinjen var familjer där männen hade yrken som skomakare, bagare, skeppare och hantverkare. Några av familjerna hade tidigare bott på "roten", det vill säga i bostäder för bostadslösa och ville nu ha egna hem.

Marken till torpen arrenderades av Sollifteå bruk antingen genom övertagande av befintliga arrendekontrakt eller nyskrivna sådana.

Husen i Torplinjen var klara redan under första hälften av 1870-talet. De skall ha byggts med virke från kolartorp som inte längre behövdes då Graningebruk slutade med järnsmältning och därför ej längre hade användning för träkol. Kolarvägen, som den på grund av husens ursprung kom att kallas, gick söder om det kraftska torpet

och mellan husen på Holmbergstorpet. En bit in på 1900-talet började personal på regementet kalla vägen för Torplinjevägen. Regementet byggde om vägen på 1920-talet och den gavs då dagens sträckning.

Vägskälet där Torplinjevägen från höger kommer ut på Tjärnmyrvägen i september 2018. Bilen kör i riktning mot Vemyra och Tjärnmyren. I bakgrunden syns flyktingboendet på Hågesta. Huset var innan det blev flyktingboende Garnisonssjukhus och kasern på I 21. Foto Karl-Erik Svensson.

Kraftska torpet

Det kraftska torpet låg längst till väster i Torplinjen. Torpet som ursprungligen var ett kolartorp från Graninge uppfördes omkring 1859 av Jacob Kraft, född 1835¹. Jacob var skomakare och torpare. I ett fastighetsdokument kan man läsa att fastighetsägaren och bonden Paul Wallin upplåter marken till Jacob 1861².

Upplåtelsen innebär att Jacob tillsammans med sin hustru Katarina på livstid får begagna jorden som de brutit och bebyggt. I upplåtelsen förband sig Jacob att utföra dagsverk åt bonden. Paret hade tre barn styvdottern Margareta Carolina född 1856 sonen Nils Jacob född 1859 och dottern Barbro född 1863.

Nils Jacob flyttar hemifrån 1877 och blir dräng på en gård i Rösta. 1887 gifter sig Barbro och flyttar hemifrån. 1888 flyttar Nils Jacob tillbaka till föräldrahemmet. Katarina och Jacob bor kvar i torpet fram till de dör. Katarina avlider 1890 och Jacob 1894. Nils Jacob lämnar torpet 1912 som sedan står tomt fram till 1915 då I 21 blir den nya ägaren.

¹ Jacob var son till Aron Isak Kraft, den siste båtsmannen som bodde i båtsmanstorpet på Lidberget.

² Paul Wallin vars släkt ägt hemmanet Önsta 1:2 allt sedan storskiftet 1771. Paul var barnlös och framlevde sina sista år på Önsta gård som förmånsbonde. Han dog 1884.

Det finns inga uppgifter om hur I 21 använde torpet under tiden fram till 1920 då skomakarmästare Karl Johan Albert Borg, som var civilanställd på regementet, flyttade in.

Det kraftska torpet omkring 1993. Foto från Sollefteå Hembygdsföreningen.

Baksidan av Kraftska torpet. Foto från Sollefteå Hembygdsföreningen.

Torpet användes som bostad och flera familjer bodde i det fram till och med 1953. Den sista som bodde i torpet var sergeant Knut Gösta Wikner. Överste Lindhammar tog 1953 initiativet till att omvandla torpet till ett regementsmuseum och fanjunkare Knut Gustavsson fick i uppdrag att organisera museet. Han blev också dess första föreståndare. 1963 tog förvaltare Tage Höglén över som föreståndare. Förvaltare Kjell Arne Holmberg var föreståndare från 1968 fram till och med 1973 då verksamheten flyttades till Hågesta Gård.

FBU³ använde torpet som kurs- och samlingsgård fram till 1993 då det skänktes till Sollefteå Hembygdsförening som flyttade det till Ådalsbyn.

Kraftska torpet efter flyttet till Ådalsbyn. Foto Karl Erik Svensson

Holmbergska torpet

1871 flyttar skomakaren Johan Holmberg och hans nyblivna hustru Margreta och deras ettåriga son Lars Johan från Björkåbruk till Sollefteå. De flyttar in i ett hus som Johan låtit uppföra vid en väg som senare kommer att heta Torplinjevägen. Johan var då 25 år och var redan inne på sitt femte år som skomakare. Han var egen företagare och bedrev från början sin verksamhet i boningshuset.

1890 bygger Johan ett hus till på södra sidan om vägen. Dit flyttar han över skomakeriets verksamhet. Lars Johan flyttar i vuxen ålder till Kramfors. Samtidigt adopterar paret en pojke, Gunnar, född 1898 som i vuxen ålder utbildar sig till bagare.

Omkring 1908 meddelar Sollefteå köping, som då har förvärvat Torplinjen, att man har för avsikt att ändra förutsättningarna i arrendekontraktet. Man vill kunna disponera marken på norra sidan av vägen där deras först uppförda hus står. Johan bygger då en övervåning på "skomakeriet" och flyttar sedan dit med familjen.

³ Förkortning för Förbundet för Frivillig befälsutbildning (FBU). Organisationen heter numera Försvarsutbildarna.

Holmbergsska torpet. Foto från Anita Holmberg

"Skomakeriet" med övervåning på södra sidan vägen med familjens först uppförda hus och I 21 i bakgrunden. Foto från Mariann Holmberg

1910 skrivs ett arrendekontrakt mellan regementet och Johan Holmberg. Johan förbinder sig att betala 3 kronor per månad i arrende för fastigheten. Deras först uppförda hus hyrs då ut till anställda på I 21.

Hustrun Margreta dör 1919 och Johan blir ensam i "skomakeriet". Han bor kvar i det fram till 1933 då han flyttar till ålderdomshem där han bor de sista fyra åren av sitt liv. Då Johan flyttar ut tar Gunnar tillsammans med sin fru Signe över "skomakeriet". 1942 får de dottern Anita.

Nygifta Gunnar och Signe Holmberg. Foto från Anita Holmberg

Gunnar Holmberg utanför "skomakeriet" 1972. Foto från Anita Holmberg

Regementet rev huset på norra sidan vägen 1960. Gunnar och Signe bor kvar i "skomakeriet" till 1969. Efter det användes det sporadiskt som sommarbostad till 1981 och det brann ned 1991.

Wikbergska torpet

Torpet byggdes 1870 av paret av Anders Wikberg och hustru Carin från Hässjö. De fick tre barn Brita Cajsa, Lars Wilhelm och Clas Abraham. Lars Wilhelm och hans hustru Anna Christina tog över torpet. Lars Wilhelm, arbetade som skeppare på de flatbottnade båtar, kallade "haxar" som fraktade gods på Ångermanälven. 1873 får makarna en son som döps till Karl Johan. Då Karl Johan är 4 år dör hans mamma. Efter något år gifter Lars Wilhelm om sig med Stina Greta Olsdotter.

Då Lars Wilhelm dör 1893 tar Karl Johan över torpet. Karl Johan gifter sig 1900 med Alma Katarina Hillbom. Karl Johan försörjer sig som snickare. Bland annat var han med och byggde Vemyra skolhem. 1904 får paret en son Gustav Albin Wikberg.

Omkring 1908 löser Sollefteå köping in kontraktet och något nytt tecknas ej med den nya ägaren I 21. Karl Johan och Alma Katarina flyttar 1910 de till det så kallade Thunströmska torpet beläget c:a 800 meter sydsyd väst om Vemyra.

Efter 1910 hyr kronan ut torpet till den pensionerade styckjunkaren Ström som vid denna tid var vaktmästare på intendenturförrådet på Gamla lägret. Han hade en son Carl som i vuxen ålder blev skådespelare. Det berättas av grannen Gunnar Holmberg att Carl 1912 hade besök av den kände sångaren och bondkomikern Ernst Rolf. Efter Ström beboddes huset av anställda på I 21.

Den sista som bodde på torpet var Elida Wikner. Hon var civilanställd på I 21. Torpet kallades under hennes tid för ”skällande hundtorpet”. Huset revs 1960. Tyvärr finns inget foto på huset men det skall enligt Anita Holmberg vara likt det Berglundska torpet, men något lägre.

Berglundska torpet

Berglundska torpet. Foto från Sten Brinkmalm.

Omkring 1871 bygger Johan Berglund torpet. Johan är torpare men arbetar också på Sollefteå Bruk. Han är gift med Margreta Johanna och båda är födda i mitten av 1800-talet. Paret har en fosterdotter född 1890. Hon får samma namn som sin foster-mamma. I vuxen ålder tar hon sig förnamnet Hanna.

Precis som för granntorpen blir det nya förutsättningar då I 21 etableras. Sollefteå köping löser in arrenekontraktet och något nytt tecknas ej med regementet. Berglunds gör då på samma sätt som Wikbergs, de flyttar till ett torp i Östra Spannsjön. Berglund flyttar åter till torpet och avlider där 1919.

*Hanna Berglund.
Foto från Sten Brinkmalm.*

*Johan Berglund.
Foto från Sten Brinkmalm.*

Familjen Berglund med släkt. Från vänster Johan, hustrun Margreta Johanna och Margreta Holmberg. På trappan sitter fosterdottern Hanna med hund i knät. Foto från Sten Brinkmalm.

I 21 hyr därefter ut torpet till anställda fram till 1948 då torpet rivs. De sista som bodde i torpet var några flickor som arbetade på regementet. Torpet fick då smeknamnet "Erotiken".

Samerna

I Torplinjen och dess närhet hade även ett par samer slagit sig ner. Den första samnen hette Anders Olof Fjellström och han kom dit i slutet av 1800-talet. Anders Olof kom från Fatmomakke och tjänstgjorde som svinskötare på Sollefteå läger. Han var ogift. Anders Olof avled i lunginflammation 1910.

Den andra samnen i Torplinjen hette Tomas Andersson och kom dit tillsammans med sin fru Jenny och deras barn från Jämtland 1908. De fick under den första tiden bo i Anders Olof Fjellströms kåta. 1910 flyttade familjen in i egen nybyggd kåta.

Makarna fick sju barn, några av dem födda här i Sollefteå. Sonen Axel föddes en kall vinterdag 1910. Då pojken endast var några minuter gammal sprang Tomas med honom inlindad i en filt de 200 meterna till fru Wikbergs torp för att få bästa omvårdnad. Paret gick under namnen Lapp-Tomas och Lapp-Jenny och livnärde sig på att tillverka kvastar och dörmattor av björkris. Tomas dog 1916 och Jenny ett par år senare.

I dag är det inte mycket som minner om Torplinjens människor och bosättningar. Vägen finns där, men människorna och torpen är sedan länge borta och de har inte lämnat några synliga spår efter sig. Till höger om vägs slut låg det Wikbergska torpet. Foto Karl-Erik Svensson.